

Владислав ГРИЩУК,
м. Ченстохова (Польща)

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ СУЧАСНИХ РЕФОРМ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ У ПОЛЬЩІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджується актуальна проблема навчання, виховання та розвитку учнівської молоді в сучасних умовах реформи в системі безперервної освіти та підготовки менеджерів до професійної діяльності в сучасних умовах ринкової економіки.

Ключові слова: освіта, навчання, розвиток, виховання, управління, менеджмент, начальні заклади, ринок, компетентності.

Grischuk V. Theoretical and practical principles of modern education sector reform in Poland and european schooling. This paper examines the burning issue of training, education and development of young students in modern terms reforms in the system of continuous education and training of managers for professional careers in the modern market economy.

Key words: education, training, development, education, administration, management, education institutions, market competence.

Грищук В. Теоретические и практические принципы современных реформ в области образования в Польше и европейской школьного образования. В статье исследуется актуальная проблема обучения, воспитания и развития учащейся молодежи в современных условиях реформы в системе непрерывного образования и подготовки менеджеров к профессиональной деятельности в современных условиях рыночной экономики.

Ключевые слова: образование, обучение, развитие, воспитание, управление, менеджмент, учебные заведения, рынок, компетентности.

Актуальність проблеми. Як стверджує Оксана Овчарук, реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються останні двадцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь, і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє особистісному культурному розвитку, розвитку технологій, здатності швидко реагувати на запити часу. Європейські країни в нинішніх умовах розпочали ґрунтовну дискусію навколо того, як озброїти людину необхідними вміннями та знаннями для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається [7, 13].

Професор М. Вачевський зазначає, що сучасне життя в Україні позначене докорінними політичними, соціально-культурними, економічними змінами у всіх сферах. Формується ринкове середовище в якому менеджмент набуває особливого значення для будь-якої організації. Менеджерські функції виконують багато людей, яким необхідні спеціальні знання. І це вимагає від них опанування менеджменту та його функцій у виробничій сфері, що є одночасно і наукою і мистецтвом [1].

Професор С. Ніколаєнко стверджує, що на початку нового тисячоліття істотно зростає роль освіти в сучасній цивілізації. Вона повинна відіграти важливу роль у творенні гуманнішого світового порядку зі справедливим розподілом економічних благ і прихильною до людини політичною владою. Європейський досвід переконливо свідчить: чим вищим є рівень освіти населення, тим краще живуть люди, досконалішими є демократичні інститути.

Необхідність своєчасного і правильного реагування на виклики епохи потребує нової парадигми освіти. На відміну від традиційної освітньої моделі, що базувалася на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, головною метою навчання XXI століття стає всебічний розвиток людської особистості як рівновеликої цінності. Демократичне спрямування навчання дає людині можливість підготуватися до життя у швидкоплинних змінах соціокультурних умов і професійної діяльності [6, 7–8].

Аналіз досліджень. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, роботи яких дозволяють виявити теоретичні і практичні засади менеджменту та його основні функції слід віднести авторів Б. Андрушків, О. Кузьмін, А. Андрєв, Н. Гришина, М. Вачевський, Г. Дмитренко, М. Єрмошенко, С. Єрохін, О. Стороженко, В. Мадзігон, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури, Р. Пушкар, Н. Тарнавская, В. Немцов, В. Крижко та ін.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні і практичні засади менеджменту освіти в Україні та зарубіжних країнах, та його основні функції у виробничій сфері.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку економічна освіта країн Європейської співдружності переживає процес реформування, найсуттєвішою ознакою якого є зближення, створення єдиного простору, вироблення критеріїв підготовки фахівців з вищою економічною освітою. Оскільки цей процес вже розпочався у більшості країн, можливим стає виявлення певних особливостей, характерних для економічної освіти більшості з них [2, 340].

Європейські країни, які приймали участь у міжнародному проєкті «DeSeCo», метою якого було визначити ключові компетентності, що впроваджуються у загальноосвітніх школах і відповідають сьогоднішнім потребам ринкової економіки та розвитку суспільства, визначилися з основними чинниками компетентностей, які найбільш відповідають системам освіти країн, освіта для яких займає пріоритетні напрямки розвитку суспільства і основні ключові компетенції:

- предметна компетенція (**subject-matter competence**) — можлива в контексті передачі знань і незалежному оперуванні знаннями та їх критичними відбиттям;
- особистісна компетенція (**personal competence**) — розвиток індивідуальних здібностей і талантів, обізнаність у власних сильних та слабких сторонах, здатність до самоаналізу, динамічні знання;
- соціальна компетенція (**social competence**) — здатність брати відповідальність, співпраця, ініціатива, активна участь, динамічні знання;
- методологічна компетентність (**methodological competence**) — є вимогою для розвитку предметної компетентності. Означає гнучкість, і само спрямоване навчання, здатність до незалежного розв'язання проблем, самовизначення [4].

Зазначимо, що у ході аналізу зарубіжної літератури з даної проблеми ми виділили наступні закономірності країн, які здійснюють підготовку і виховання молоді до сучасної економічної освіти. Високий рівень освіти, знання прирівнюються до «людського капіталу» кожної країни, що примножується значною мірою за рахунок співпраці з іншими, насамперед прикордонними країнами-сусідами. Широкий розвиток науки і освіти є потужним джерелом економічного зростання. Про це свідчить практика багатьох

передових високо розвинутих країн. Наприклад, на «людський капітал у Японії припадає 80% усього капіталу, в Люксембурзі – 83%, Швейцарії – 78%, у Франції – 76%, США – 59%, Німеччині – 79%. Це переконливі аргументи на користь освіти, трансформаційних процесів, як відзначено професором з Польщі Романом Паторою [9, 92].

Впровадженню реформ системи освіти у Польщі сприяє наростаюча необхідність вирішення завдання, яке випливає з пресів, інтеграції з Європейським Союзом, та необхідність змін. Які виникають з реформами державного устрою. Виникаючий демографічний спад, тобто зменшення кількості дітей в шкільному віці, приводить до того, що найближчі роки будуть особливо сприятливим моментом для реформ. Новий шкільний устрій охоплює етапи освіти від дитячого садка до аспірантури. Навчання в дитячих садках залишається необов'язковим. Обов'язкову науку розпочинають семилітки в першому класі нової шестирічної початкової школи.

6-річна початкова школа для дітей віком від 7 до 13 років. Попереджує її необов'язковий дитячий садок з однорічним підготовчим класом до школи. До таких класів, що називають «нульовками», перед реформою ходили майже 100% дітей.

3-річна гімназія для учнів від 13 до 16 року життя. Гімназія і початкова школа розділені, тому що різні шкільні проблеми дітей і підлітків.

3-річний профільний ліцей або 2-річна професійна школа, до яких переходить молодь після закінчення гімназії. Ліцей має загальноосвітній характер і зорієнтований за профілями, а його випускник може розпочинати навчання у ВНЗ. Професійна школа дає професійні кваліфікації та можливість продовження навчання у дворічних додаткових ліцеях, які дають право навчатися в ВУЗ. Обидва типи шкіл реалізують правило обов'язкового навчання до 18 року життя, відкривають можливість для дальшої науки.

Вищі школи мають проводити набір випускників до двох типів ВНЗ: професійних та академічних, які пропонують освіту і ступеня або однорідну магістерську освіту. Однаково як після вищої професійної школи, так і після 1 ступеня академічної освіти можна продовжити навчання на магістерському рівні. Після вищої освіти передбачається аспірантура.

Нова система освіти Польщі Передбачає відповідні етапи контролювання ефектів навчання, а саме:

- перевірка компетенцій учня після закінчення науки в початковій школі, яка не носить селекційного характеру, а лише дає інформацію про рівень досягнення випускника 6-класної початкової школи;
- профорієнтаційна перевірка – організована на закінчення навчання в гімназії, метою якої є визначення рівня знань та умінь учнів, а також їх нахилів. Результати подаються в бальній формі. Від кількості отриманих балів залежить у майбутньому доступ без вступного екзамену до різних шкіл і рівнів ліцеїв та професійних шкіл;
- державні випускні екзамени організовано на основі правил, що належать до програми «Новий атестат зрілості» (НАЗ).

Нова шкільна система є триступеневою, що дає можливість об'єднати організацію шкіл, програм і методів навчання, методів оцінювання та програм виховання, до специфічних вимог учнів кожної вікової групи – набудь якому етапі психічного і фізичного розвитку.

Початкова школа формує уміння, які дають можливості пізнання світу, самостійного навчання та роздумів. Вказує на побудову світу і викликає пізнавальну цікавість та мотивування учня до дальшої освіти.

Гімназія – дає можливість учням пізнати мову і зміст галузей людських знань та готує до самостійного навчання, допомагає при прийнятті рішень щодо напрямку дальшої освіти.

Профільний ліцей і професійна школа допомагають учневі створити власну майстерню інтелектуальної праці, підготують до свідомого вибору, повної і відповідальної участі у суспільному житті і керуванні власним розвитком.

Як зазначають Г. Єгоров, Н. Лавриченко, Б. Мельничекно протягом 1989 – 2005 років Польща пройшла шлях від тоталітарного управління до демократизму, верховенства законів і децентралізації освіти, створивши нові умови для творчості педагогічних працівників. Процес децентралізації освіти в країні здійснювався в три етапи [4, 133–134], а саме:

Перший етап (1989 – 1995 рр.) ознаменувався істотними законодавчими змінами і їх практичним впровадженням у польському шкільництві. У 1990 році було прийнято «Закон про місцеве самоврядування», згідно з яким польським гмінам (найменшим самоврядним територіальним одиницям країни) було надане право вирішувати всі громадські справи місцевого значення, в тому числі й у галузі освіти. У 1991 році вступив у силу Закон про систему освіти та основні державні школи як обов'язкові для загалу учнів. Закон надавав також можливість розвивати мережу недержавних шкіл, впроваджувати релігієзнавство як шкільний предмет під наглядом церкви (костелу) і розповсюджувати на ринкових засадах альтернативні підручники. У 1993 році опубліковано Закон про фінансування змін з державного бюджету (6,6%). Згідно з цим законом дитячі садки перейшли під юрисдикцію гмін, на території яких вони розташовані. 1996 рік став завершальним для цього етапу освітніх реформ.

Другий етап (1996 – 1998 рр.). Реформування народної освіти було продовжене і супроводжувалося передаванням дошкільних установ і початкових шкіл в підпорядкування органів місцевого самоврядування. Це відбувалося на тлі широкої адміністративно-управлінської реформи, що охопила такі суспільні галузі, як охорона здоров'я, соціальне страхування, територіальний устрій (було створено додаткові одиниці територіального поділу – повіти). Розпочався перехід від централізованого бюрократичного державного управління до самоврядності місцевих громад.

Третій етап освітніх реформ тривав у Польщі з 1999 по 2005 рік і полягав у збільшенні повноважень органів місцевого самоврядування – повітів, воєводств, зокрема і в тому, що стосується забезпечення функціонування закладів шкільної освіти (фіксування, педагогічний нагляд, створення навчальних програм і підручників, підвищення кваліфікації вчителів автономний шкільний менеджмент).

Поступальна децентралізація польської освіти полягає в тому, що:

- органи місцевого самоврядування отримали право створювати й фінансувати навчальні заклади, а також ліквідувати їх в разі необхідності;
- директорам школи було делеговане право добирати педагогічні кадри й підвищувати оплату їхньої праці з урахуванням рівня педагогічної кваліфікації і в установленний законодавством спосіб;
- до створення навчальних програм та їх методичного забезпечення отримали змогу долучатися вчителі за умови погодження їхніх дій з директором школи та Міністерством освіти;
- учителі й учні отримали можливість вільно обирати підручники, чому посприяв конкурентний принцип підручникотворення;

- був посилений контроль за якістю шкільної освіти завдяки зміні системи педагогічного нагляду, впровадженню зовнішніх екзаменів на етапі завершення початкової школи, гімназії та ліцею (матура);
- посилився вплив громадськості на систему освіти, зокрема це стосується прийняття управлінських рішень, формування освітньої політики на місцевому рівні, планування розвитку шкільництва, самооцінки шкіл щодо проведеної навчально-виховної роботи;
- зросла автономія шкільних навчальних закладів та їх роль як громадських інституцій.

Слід зазначити і про професійний статус вчителя та його винагороду за працю, які ввійшли у життя з квітня 2000 року. Від цього часу професійне підвищення вчителя зумовлене підвищенням кваліфікації, а винагорода пов'язана з якістю парці.

Заробітна плата вчителя у Польщі залежить від стажу праці, рівня освіти, отриманих кваліфікаційних досягнень і якості праці. Щоб отримати підвищення вчитель повинен здати відповідні професійні екзамени [10].

Моделі шкільної освіти у Західній Європі відрізняються і за методами оцінки знань учнів. Наприклад, у Швеції в інтересах забезпечення найкращого розвитку особистості учня, дітям майже до 14 років не виставляють оцінки за відповіді на уроках. Оцінка рівня знань учня робиться тільки у тих випадках, коли батьки просять виставляти оцінки і то найчастіше у приватних закладах навчання. У Німеччині будь-яка атестація, подібна до іспиту на ступінь бакалавра, викликає особливу увагу і відповідальність вчителя. Але деякі педагоги відходять від таких традицій і оцінюють знання учнів якомога раніше – у молодших класах, щоб привчити їх до більшої відповідальності за засвоєний рівень знань. В Англії спостерігається тенденція до авторитарного навчання і більш чіткої оцінки знань учнівської молоді. Така система освіти, вважають західні педагоги, є подібною до французької моделі як відзначає Г. Семекко в роботі [8, 41].

Особливою відмінною рисою французької школи є екзамен на ступінь бакалавра. Це певної міри «національна гордість». У проведенні такого іспиту більшість педагогів Франції вбачають основний критерій існування ліцеїв як навчальних закладів, що розвивають та формують високий рівень компетенції.

Доцільно згадати про навчання молоді в Ірландії і Італії, які надають перевагу французькій моделі, де випускника навчального закладу оцінює зовнішня комісія. В Італії біля 95% випускників ліцеїв для отримання атестата зрілості здавали екзамени з двох усних і двох письмових, і саме це забезпечувало право вступу до вищих навчальних закладів. Починаючи із 1999 року, в Італії замість іспитів на атестат зрілості почали запроваджувати іспити за моделлю французької моделі присвоєння бакалавра, і це давало підставу стверджувати про досягнення рівня знань із необхідних програм навчання, затверджених Міністерством освіти. нововведенням передбачалося, що 20 балів присвоюється випускникам, знання яких постійно контролювалися протягом трьох років навчання у ліцеї, а успішність відповідає вимогам навчального процесу, як відзначено Н. Ничкало, В. Кудін [6, 98–99].

У Греції кожного червня проходять шкільні випускні екзамени на ступінь бакалавра. Ліцеїсти повинні здавати чотири екзамени, результати яких визначають їх майбутнє. Враховуючи важливе значення екзаменів на ступінь бакалавра, більшість учнів надають перевагу отриманню середньої освіти в ліцеях. Це ставить під удар існуючі системи вечірніх шкіл, де такого іспиту немає. Щоб змінити ситуацію, уряд Греції починаючи із 2000 року, започаткував реформу школи другого ступеня, за якою випускний екзамен

повинен бути замінений постійним контролем за успішністю, а також супроводжуючими іспитами в процесі навчання, починаючи із першого класу навчання.

В інших західноєвропейських країнах для оцінки знань використовують контроль (Швеція, Бельгія, Іспанія) або постійний контроль у поєднанні з випускними екзаменами. У багатьох країнах, наприклад, в Німеччині, відповідальність за навчання покладається на школу. В Нідерландах взяли за основу більш зважливий підхід, а саме: відповідальність за навчання несуть батьки учнів, а школа здійснює роль супроводжувачого контролера, допомагаючи їм виконувати цю функцію. Звідси впливає теза про дуже високу роль батьків у процесі навчання у всіх школах Нідерландів, а також вибір переваг релігійних, філософських і політичних чинників для формування професійної компетенції під час вибору батьками школи для своїх дітей.

Оскільки основи успішної майбутньої кар'єри та професійного росту особистості закладаються в школі, педагоги Нідерландів вважають, що основи адекватної поведінки на ринку праці мають бути закладені та розвиватись передусім у початковій та середній школі. Базові вміння, до яких належать читання, письмо, математичні здібності, спільне розв'язання проблем, необхідно виробити ще в початковій школі та розвинути в середній і професійній. Основна та професійна школи мають розвивати одні й ті ж здібності по-різному. Відповідальними за визначення, впровадження та контроль за набуттям ключових компетентностей має бути покладено на Міністерство освіти, культури та науки.

Американський досвід бізнес-освіти, освіти менеджерів-практиків є провідним у світі. Серед тих країн, що наслідують його, зберігаючи при цьому національну специфіку, є Англія та Франція.

Проблема яка постає перед закладами освіти, що здійснюють підготовку менеджерів в Україні, вимагає адаптації зарубіжного досвіду до сучасних умов економіки, адже пряме впровадження зарубіжного досвіду професійної підготовки менеджерів без урахування особистісного розвитку економіки, соціально-політичних особливостей, історичних та культурного розвитку України, не буде ефективне [2, 102].

В процесі дослідження нами вивчалися країни Європи які мають досвід вивчення економіки, та використовують методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції. Більшість країн Європи впроваджують поняття компетенції та їх втілюють в навчальний процес дотримуються єдиних напрямків, систему освіти будувати на між предметних зв'язках, орієнтацію роботи особистості в команді, індивідуальних особливостях. Компетенція у випускників ВНЗ виходять з критеріїв, що характеризують: багато вимірність (комбінація знань, поглядів, вмінь та відносин); досяжність (різними змістовними обсягами, формально, та неформально свідомо та підсвідомо); прозорість (застосовність у різних контекстах та ситуаціях); багатофункціональність (для досягнення різних цілей виконання різних завдань, і розв'язання проблем).

Всі країни Європи дотримуються категорії соціальної компетентності – активна участь у житті суспільства, багато культурний вимір та поняття рівних можливостей; комунікативні компетенції (зокрема наполегливість, вміння відповідати за себе та свої рішення), вміння співпрацювати [3].

Співпраця ВНЗ прикордонних регіонів України і Польщі дала нам змогу в процесі дослідження виробити ряд рекомендації щодо організації освіти; створення умови для обміну студентами і викладачами для підвищення професійної компетенції випускників на рівні Європейського союзу. На основі наукових джерел можна сказати, що най-

більшого досвіду і успіхів в економічній підготовці молоді досягнуто у США, Англії та Німеччині. До цього рівня без застережень слід віднести економічну освіту і підготовку молоді в Україні. Це проявляється, перш за все, у формуванні в молоді економічного мислення, належних професійних компетенцій, ставлення до освіти як до запоруки свого професійного успіху і усвідомлення своєї майбутньої долі [4, 59].

Висновки. Шкільна освіта багатьох країн Західної Європи і України вимагає вдосконалення, особливо в рухливий економічний розвиток, вивчення економіки, інформації, маркетингу, менеджменту, інтелектуальної власності, та інших підприємницьких дисциплін. Ринкова система охопила більшість країн у різних сферах життєдіяльності людства на початку нового третього тисячоліття і зумовлює потребу широкого розвитку співробітництва європейських країн у галузі економічної та професійної освіти. Інформатизація країн Західної Європи висуває вимоги до визначення мети, завдань, змісту організаційно-педагогічних форм роботи з різними категоріями населення, впровадження новітніх технологій навчання з економічної освіти, маркетингу, інформації, інтелектуальної власності, тих дисциплін професійної освіти і виховання молоді, які необхідні для формування у майбутніх маркетологів високих професійних компетенцій на ринку праці в нинішній час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вачевський М. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції : [монографія] // М. Вачевський. – К. : Професіонал, 2005. – 364 с.
2. Вачевський М. Педагогічні аспекти економічної підготовки молоді до вибору професії в сучасних умовах / М. Вачевський // Актуальні проблеми економіки : науковий екон. журнал . – 01/2004 . – № 1. – С. 190–204 .
3. Гжещук Вл. Напрями формування професійної компетенції майбутніх менеджерів в процесі вивчення маркетингу / Вл. Гжещук // Молодь і ринок. – 2014. – № 4 (111). – С. 128–133.
4. Єгоров Г. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу / Г. Єгоров, Н. Лавриченко, Б. Мельниченко. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 146 с.
5. Ніколаєнко С. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С. Ніколаєнко. – К. : Знання. 2006. – 207 с.
6. Ничкало Н., Кудін В. Професійна освіта в зарубіжних країнах / Н. Ничкало, В. Кудін. – К., 2002. – 322 с.
7. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики / О. Овчарук. – К., 2003. – С. 13–30.
8. Семєко Г. Школьное образование в странах западной Европы / Г. Семєко // Экономическое образование. – 2001. – № 1.– С. 41–45.
9. Patora R. Kształowanie rynku szkolnictwa wyższego / R. Patora // Polska i Ukraina w drodze do Unii europejskiej. – Lodz, 2002. – S. 92.
10. Polish know how foundation. Warecka 4/6. 00-040. – Warsaw, Poland.

Статтю подано до редакції 28.10.2014 р.